

Nogle Bemærkninger om Roskilde Domkirkes Alder og Stil.

Af Professor N. Høyen.

II *).

Saamange Forandringer der end ere gjorte ved Roskilde Domkirke lige fra Begyndelsen af det fjortende Hundredaar, saa er det alligevel ikke vanskeligt at danne sig en Forestilling om dens oprindelige Udseende. Tænker man sig Tilbygningerne borte og den to Loft høie Lavkirke, saaledes som den omgiver Choret, fortsat fra Korsarmene hen til Taarnene, saa har man allerede det ydre Hovedtræk, som nu savnes føleligst, da det skjules af Kapeller og Vaabenhuse. Rigtig nok har det der, hvor det endnu er bevaret, mistet sin mærkeligste Prydelse, Spidsgavlen, som løftede sig over ethvert af Fagene, afbrød den eensformige Tagflade og dannede tillige som en Krone over hele Lavkirken ¹⁾. Træder man derpaa, med dette Billede for Øie, ind i Kirken og gaaer længst op i Choret, saa vil man med samme Lethed kunne fremkalde en Forestilling om det Indre. Den Lyshed, som nu hersker i Gangen bag om Choret, gik ogsaa igjennem begge Sideskibene, førend deres Ydermure gjennebrødes for at aabne Adgang til Kapellerne; det rige Lys, som nu udbreder sig fra Galleriet over

*) See Ny Kirkehist. Saml. II. 340.

¹⁾ See Raderingen i »Roskilde Domkirke, beskrevet af Steen Friis«, I, 8.

Chorets Omgang, strømmede ogsaa ind fra Gallerierne over Sideskibene, førend deres lignende Vinduer bleve spærrede af Kapellernes Tage.

Inden vi gaae videre i vor Betragtning af Kirken som et Hele, ville vi standse et Øieblik ved de Eiendommeligheder, som alt have viist sig. Udvendig har ingen af vore ældre Kirker en saadan Krands af Gavle over Lavkirken, der som oftest desuden kun er eet Loft høi; og indvendig har ingen af dem en saadan Gang omkring Choret. Hvor en saadan findes eller fandtes, som i St. Peter i Malmø eller i vor Frue i Kjøbenhavn, der hører eller hørte Bygningen til den gothiske Stil, og selv disse Kirker have aldrig havt det store aabne Galleri, som Choret har i S. Lucius. Heller ikke har nogen anden af vore ældre Kirker et saa rummeligt, hvælvet Galleri over Sideskibene. Viborg Domkirke og S. Knud i Odense have det kun tilsyneladende, thi umiddelbart bag ved Buernes Række ligger Lavkirkens Skraatag. I Ribe Domkirke findes det vistnok, men dets Ydre har aldrig havt det rige Udseende eller saaledes grebet ind i hele Stil-Charakteren, som det gjør i Roskilde; og ved sine Undersøgelser har desuden Adjunkt Helms godtgjort, at det først senere er blevet udvidet saaledes som man nu seer det, men at det fra først af har svaret til Skin-Gallerierne i Viborg og Odense.

Fortsætte vi derpaa vor Betragtning inde i Roskilde Kirke og lade Øiet dvæle ved de mægtige Piller, hvis hele Sæmmensætning er een Støbning, og hvor de Led (Halv- og Quart-Seiler, skarpe Pillehjørner), der ere bestemte til at bære Gjord- og Skjoldbuer og Krydsribber, saa tydeligt angive Øiemedet, da bliver det aldeles klart, at Bygningen lige fra Begyndelsen har været bestemt til heelt igjennem at overhvalves. Der er i Hovedskibet tillige en anden Særegenhed, som ikke kan undgaae vor Opmærksomhed: alle Pillerne have i det Væsenlige samme Skabelon og samme Styrke, de bære allesammen Gjordbuer, og Hvælvingsfagene, hvis Antal svarer til Pillernes Par, have Rectanglens

langagtig firkantede Form. Betragte vi derimod andre Kirker, som maae regnes til de ældste, der her i Landet ere anlagte til et hvælvet Loft, f. E. S. Clemens²⁾ i Aarhuus, S. Nicolai i Svendborg, Klosterkirken i Løgum, da lægge vi snart Mærke til, at Pillerne i Langhuset have ulige Høide og Styrke, at kun hveranden af dem er beregnet paa at bære en Gjordbue, og at Hvælvingsfagene derved faae en Udstrækning, der enten er eller nærmer sig til at være en reen Fiirkant, hvis Midte ofte deles af en Tværribbe.

Idet vi kaste Blikket paa Kapellerne under og mellem Taarnene, see vi nok, at dette Parti har faaet et heelt ny-modens Udseende, da de adelige Gravkamre bleve indrettede. Men længe før Christian den femtes Tid var det Oprindelige forqvaklet; alt i Begyndelsen af det femtende Aarhundrede blev her stiftet Kapeller og Altre, som udkrævede betydelige Forandringer, og den Forvirring, som disse forskjellige Omvæltninger have afstedkommet, er nu saa stor, at et klarere Overblik først vil kunne erholdes, naar Gravkamrene blive borttagne og det Hele nøiere undersøgt³⁾. Imidlertid er dog saameget tydeligt, at de tvende vestre Piller oprindeligt maae have havt samme Skabelon som alle de øvrige, og at man først i en senere Tid har fundet det nødvendigt at forstærke dem. Endnu seer man, trods Gravkamrenes tilklæbede Mure, at de staae aldeles frit og danne Støttestrukturerne for de indre Hjørner af begge Taarnene, istedetfor at disse inde i de romanske Kirker skilles fra det øvrige Langhuus ved deres faste Sidemure, saaledes som i Lund, Viborg og Ribe.

²⁾ Den oprindelige Ordning er bevaret under Langhusets senere Forhøielse.

³⁾ Den tydeligste Forestilling af dette Parti, saaledes som det kan have været i Slutningen af Dronning Margrethes Tid, giver Grundtegningen i Steen Friises Roskilde Domkirke, I, 4. Den nuværende Tilstand er nøiagtigst angivet i Prof. Meldahls Grundtegnning til 2det Hefte af samme Skrift.

Efter dette Overblik ville vi nærmere betragte visse Enkeltheder, hvorved S. Lucius afviger fra de øvrige af vore ældste Kirker. Dersom den havde den høie Alder, som hidindtil har været antaget, da maatte vi vente overalt at finde den runde Bue, men den er tvertimod blandet med Spidsbuen ⁴⁾, og selv i denne Blanding spores en vis Plan. I alle Sidebuerne ind til Lavkirken, saavel i Choret som i Langhuset, hersker den spidse Bue overalt, og Uligheden mellem disse Buer er kun en Følge af det større eller mindre Rum, som de skulle overspænde. Vi see det strax lige i den indre Chorslutning, hvor Afstanden er snævrere mellem de tykke Søiler paa Gulvet, end mellem Galleriets spinkle Søjleskafter ⁵⁾. I Hovedskibets brede Sidebuer mod Vest ere de næsten runde, hvorimod de i de smallere Rum nærmest ved Korspillerne, baade i Langhuset og Choret, ere stærkt tilspidsede for at naae den fornødne Høide. Rundbuen hersker derimod overalt i Vinduerne og i de Partier, som i videre Forstand kunne henregnes til deres Omgivelse. Udvendig sees dette paa Lavkirken omkring Choret og paa Korsfløienes Endesider; indvendig er det Tilfældet paa Høikirkens Langsider. Vinduerne ligge her i en noget sænket Flade, der omslutes af det fremtrædende Muurparti som af en Ramme, der runder sig foroven. I Choret er denne Ramme fuldstændig bevaret ⁶⁾; i Lang-

⁴⁾ At Spidsbuen uomtvisteligt hører til det oprindelige, er først tilfulde godtgjort ved den omfattende og omhyggelige Istandsættelse, som begyndte i 1859 og lededes af Kammerraad Steen Friis. Det er dette betydelige Arbejde, som vi skyldte mange og vigtige Oplysninger, det er derved, at den ældre maleriske Udsmykning, efter Aarhundreders Forløb, igjen er kommen tilsyne. En fuldstændig og nøiagtig Oplysning om dette mærkelige Foretagende, det første i sit Slags, der har fundet Sted hos os, har Steen Friis meddeelt i 2det Bind af Ny kirkehistoriske Samlinger, S. 111, 577 og 766.

⁵⁾ See Tværsnittet til Friises Roskilde Domkirke, II, 57.

⁶⁾ Ogsaa Korsfløiene have bevaret deres runde Skjoldbuer. De stemme ogsaa bedre med Rundbuen, som gaaer igjennem hele Vindues-

huset overskjæres derimod allevegne Buerundingen af de spidse Skjoldbuer, der, efter al Rimelighed, ere blevne forandrede efter en ødelæggende Brand.

Da den runde Bue findes over den sydøstre Indgang ved Choret, som heldigviis er bevaret, har Rundbuen, efter al Sandsynlighed, ogsaa været herskende over alle Indgange.

En anden Særegenhed er de tredeelte Vinduer, som findes heelt igjennem paa Lavkirkens øverste Loft, som fremtræde saa storladne paa begge Korsfløienes Endesider, og som, efter al Sandsynlighed, have viist sig i samme mægtige Forhold paa Hovedskibets Forside. Endskjøndt det er tre enkelte Vinduer, saa ere de dog saaledes sammenstillede, at de danne en Heelhed. Vi kunne især bemærke dette udvendigt omkring Choret, hvor de fine Rundstave løbe ud i Buer, der samle sig som en fælleds Ramme ovenover dem. Indvendigt i Korsfløiene træde sammenkoblede, smekke Steensøiler istedetfor Rundstavene og bære de omsluttende Bueslag, medens deres ydre Udsmykning, hvor Muurstiver indtage Rundstavens Plads og høiere op fortsættes som glatte Lissener, flytter Afslutningen heelt op paa Gavlens øverste Flade. Vi søge forgjæves efter noget lignende i vore ældre romanske Kirker, og kunne vi ogsaa paa enkelte Steder i Udlandet opvise noget tilnærmende, saa mangler det dog den pyramidale Reisning, som her er saa aabenbar, og som vinder i Betydning, eftersom det er den, der har foranlediget Gavltagene over Lavkirken, da det ellers ikke vilde være muligt paa en hensigtssvarende Maade at dække den uden at tage Lyset fra Høikirkens Vinduer⁷⁾.

partiet, og det er maaskee dem, der har givet Anledning til, at begge Korsets Tværgjorder have faaet lignende Form.

⁷⁾ Da man i 1859 havde blottet det gamle Muurværk indvendig paa Galleriet om Chorslutningen, kom en lavere aftrappet Brystning med tilhørende Sidekarm tilsyne under det mellemste af de tredeelte

S. Lucius indeholder altsaa flere og betydningsfulde Afgivelser fra vore ældste Kirker, som alle henhøre til den romanske Stiil. Den Indflydelse fra Tydskland, som vi saa tydelig kunne paavise i Lunds, Ribes, Viborgs, Sorøs Kirker, taber sig aldeles her, hvor der desuden i alle Hovedforholdene, saavel i Planen som i Reisningen, gaaer en Retning til det storladne, i Høiden stræbende, heelt forskjellig fra den, der bevæger sig i de fleste tydske Kirker fra det 11te og 12te Hundredaar. Her i Landet finde vi ikke nogen anden eller selvstændig Spire til denne Retning, ligesom vi savne Exempler paa dens Efterfølgelse, thi S. Lucius staaer aldeles for sig selv imellem vor Middelalders Monumenter.

Gaae vi derimod til Frankrig, til de gamle Landskaber Picardie, Isle de France, Champagne og de dertil nærmest grændsende Egne, da træffe vi en Række af Kirker, som allerbedst kunne oplyse det særegne ved S. Lucius. Der finde vi denne saa betegnende Blanding af runde og spidse Buer i Forening med den rummelige Omgang omkring Choret og det aabne Galleri, som fortsættes over Side-skibene; der have vi de tredeelte Vinduer og den ældste Hvelvingsbygning med fremspringende Ribber, og der see vi det høitstræbende Indre baaret af korte, svære Søiler saaledes som i den indre Chorslutning i Roskilde. Alle disse Kirker høre til sidste Halvdeel af det tolvte Hundredaar, alle have den samme Hovedcharakteer, saa forskjellige de kunne være i enkelte Partier; det er i dem, at den gothiske Stiil udriver sig af det romanske Svøb og tiltager med forbausende Hurtighed i Væxt og Udvikling.

Vinduer. Friises Beretning, Ny kirkeh. Saml. II. 117. Da Materialet og Muurarbeidet iøvrigt er det samme i hele dette Parti, og da Tredelingen saa utvetydigt gaaer igjennem hele den ydre Anordning, som ikke indeholdt noget Spor til Forandring, er der ingen Grund til at tvivle om Oprindeligheden af Galleriets nuværende Charakteer. At give en fyldestgørende Forklaring af en saadan Enkelthed, hvor noget reent tilfældigt under selve Bygningsarbeidet kan have havt sin Indflydelse, vil ogsaa i mange Tilfælde have sin store Vanskelighed.

Omgangen i Choret finde vi forresten alt i franske Kirker fra det ellefte Hundrebaar, og med det forbandtes Kapeller, som bleve anlagte efter Chorrundingens Radier, og det var disse »udstraalende« Kapeller, som den gothiske Stil benyttede for at udfolde den største Rigdom om Kirkens østre Ende. Men netop i denne Overgangsperiode kunde de blive høist underordnede, som i Senlis og Bourges, eller aldeles udeladte, som i Nôtre Dame i Paris, der saaledes giver os den bedste Forklaring af den østre Ende i Roskilde ⁸⁾).

Naar vi, inde i Chorslutningen i S. Lucius, løfte Blikket, saa lægge vi Mærke til den Række Blindinger, som findes under Høikirkens Vinduer. De ere foroven lukkede med et Kløverblads Udsnit og prydede med Apostlernes malede Billeder. Disse Blindinger have, under Taget paa Ydermuren, tilsvarende flade Fordybninger, som aldrig have været beregnede paa at komme tilsyne, og som derfor let kunde fremkalde den Gisning, at den første Tanke havde været at danne en aaben Buerække. Men selv om dette ikke har været Tilfældet, saa vidner dog den ældste malede Decoration om, at man her vilde have Billedet af en heel Arkadegang ⁹⁾, og det er ogsaa paa denne Plads, at vi, i Noyon, Soissons, Laon, Chalons sur Marne, see et virkeligt Triforium strække sig under Høikirkens Vinduer og over det aabne Galleri ¹⁰⁾.

⁸⁾ Lassus et Viollet le Duc, *Monographie de Nôtre Dame de Paris. La cathedrale de Senlis hos Chapui et Jolimont, Vues pittoresques des cathedrales de la France.* Planen af Bourges i Viollet le Duc's *Dictionnaire raisonné de l'architecture française du XI au XVI Siècle.* II, 295.

⁹⁾ Friises Beretning, *Ny kirkeh. Saml.* II, 584 og 586.

¹⁰⁾ Vitet, *Nôtre Dame de Noyon med Ramées store Kobberværk*, som er efterstukket i Försters *Allgemeine Bauzeitung*, 1852. Her i Roskilde er dette Triforium indskrænket til Chorslutningen. I Soissons er det derimod blot i den søndre Korsfløi, Viollet le Duc, *Dictionnaire* I, 195. I S. Georg i Limburg an der Lahn (1213—42), der er fremstaaet under fransk Paavirkning, findes det eneste Exempel

Naar vi kaste Øiet paa Grundplanen til Roskilde Domkirke, savne vi de fremtrædende Korsfløie, og det er først under Restaurationsarbeidet, at man paa Korsets søndre Side¹¹⁾ er kommen paa Spor, som ikke kunne andet end lede til den Formodning, at man fra først af har havt den Tanke at opføre en fuldstændig Korskirke, en Tanke, som imidlertid tidlig maa være bleven opgivet. Nogle af de franske Kirker, som især vække vor Opmærksomhed, have stærkt fremtrædende Korsfløie, f. E. Noyon, Soissons, Laon; andre af dem have ikke engang Tværskib, f. E. Bourges, og det samme skal oprindeligt have været Tilfælde i Sens og Senlis¹²⁾, der først senere have faaet Kors. Selv i Nôtre Dame i Paris har man faaet Tvivl om den fra først af skulde have Tværskib; den fik det imidlertid, men kun med svagt fremtrædende Korsfløie. Man seer, hvor godt hele denne Vaklen svarer til Fremgangsmaaden i Roskilde.

De tredeelte Vinduer faae først deres rette Betydning, naar vi forfølge dem i de franske Monumenter. Vi opdage da snart, at denne Sammenstilling af to eller tre enkelte Vinduer er den første Begyndelse til at skaffe den større Lysmasse tilveie, som den nye Retning saa stærkt gjorde

i Tydskland paa et saadant Triforium over Galleriet. G. Møller, Denkmähler der deutschen Baukunst. 2ter Band. Schnaase, Geschichte der bildenden Künste, V, 472. — Naar Steen Friis i sin Beretning, Ny kirkeh. Saml. II, 592, gjør opmærksom paa, at den regelmæssige Fortandning mellem Chorrundingen og Sidemurene her er afbrudt, saa kan det meget gjerne være muligt, at det lavere Parti har i nogen Tid havt et midlertidigt Tag paa Grund af en indtraadt Standsning af Arbeidet; derimod tyder Intet hen paa, at dette Parti af Høikirken ikke fra først af skulde have været paatænkt. — De sammesteds omtalte »Levninger af en Egebjelke« have efter al Rimelighed været det sidste Spor af den Sammenkjdning af Tømmerstokke, som blev anvendt for at give Murene Styrke. Brunius har fundet lignende Spor i Lunds Domkirke. I Frankrig anvendtes den endnu i Slutningen af det tolvte Hundreedaar.

¹¹⁾ Friises Beretning, Ny kirkeh. Saml. II, 769.

¹²⁾ Viollet le Duc, Dictionnaire VI, 412—13.

Krav paa; det er denne Sammenstilling, hvorfra de mægtige gothiske Kirkevinduer have deres Oprindelse, kun at alle de enkelte Vinduer her tabe sig som aldeles underordnede Led i den store, harmoniske S sammensætning. Vi kunne forresten finde talrige Exempler paa saadanne tredeelte Vinduer i Kirkerne langs med Rhinen, i S. Martin og S. Kunibert i Cöln, i Klosterkirken i Heisterbach osv.¹³⁾, men enten findes de i yngre Dele af ældre Bygninger, eller ogsaa tilhøre disse heelt og holdent det trettende Hundredaar.

Men denne franske Indflydelse, der kom til at udøve en saa mægtig Indflydelse paa alle Nabolande, fremtraadte her under særegne Betingelser. Alle hine Kirker vare opførte af Qvadersteen, medens Muurstenen her hjemme var bleven det Æmne, som man lettest kunde skaffe tilveie og med hvis Haandtering man var meest fortrolig. Men dette saa forskjellige Æmne fik allerede en betydelig Indflydelse paa Opførelsen. Det tillod ikke den Lethed og Dristighed i hele Sammenføiningen (Constructionen) som den hugne Steen. Chorslutningen i S. Lucius er i saa Henseende særdeles oplysende. Tag Steensøilerne bort, og det vil være umuligt allene med Muursteen at frembringe noget saa kjækt og slaaende. Beholdt man det engang tilvante Æmne, maatte det desuden ligge nær, saameget som muligt at blive ved med de gamle Former, og naar vi derfor i de franske Bygninger, navnlig i Enkelthederne, see hvor langsomt de romanske Træk forsvinde, kan det ikke have noget paafaldende, at de endnu i en høiere Grad gjøre sig gjældende i Muursteensbygningen i Roskilde.

Det er især i Chorets Sidevægge, at vi føle Indtrykket af den ældre Stil. Arkaderne mod Syd og Nord ligne mere Gjennembrydningen af en Muur end den fri Forbindelse mellem Piller. Selve Pillerne erindre os i hele deres S sammensætning om de svære Korspiller i Sorø, og derfor

¹³⁾ Boisseree, Denkmale der Baukunst am Niederrhein.

ere ogsaa Gjordbuerne saa brede og svære ¹⁴⁾. I Høikirkens og Galleriets Hvælvinger faae vi nok et Vidnesbyrd om, at vi her befinde os i den ældste Deel af Bygningen. I disse Hvælvinger staae de svære Krydsribber slet ikke i Muurforbindelse med Kapperne, og disse have endnu ikke Korshvælvingens Former ¹⁵⁾. Vi mindes her om lignende Forsøg i Udlandet paa at frembringe et Skin af Hvælvingen med Krydsribber, inden man endnu forstod dens rette Bygningsmaade, der, som bekjendt, udgik fra det nordlige Frankrig. Vi kunne træffe paa disse Forsøg i selve Gothikens Moderland ¹⁶⁾, ligeledes i flere Egne af Tydskland, i Westphalen ¹⁷⁾, i Altmark, hvor den smukke Kapitelsal i Jerichow har en lignende Hvælving ¹⁸⁾, ja selv i Magdeburg, i Domkirkens Chor ¹⁹⁾. Det kan altsaa ikke undre os her at finde et lignende Forsøg, der tillige giver os et godt Fingerpeg med Hensyn til Bygningens Alder.

Saasnart vi forlade Korset og træde ind i Langhuset, møder der os en forandret Charakter, og ved det andet Hvælvingsfag er der desuden tydelige Spor til et nyt Afsnit i Bygningen ²⁰⁾, som saa gaaer i een Støbning heelt igjennem den øvrige Kirke. De enkelte Former vedblive at være romanske, men naar man staaer i Hovedskibet, opdager man snart, at der heelt igjennem gaaer en friere Retning med et inderligere Sammenhæng. I Pillernes Sammensætning underordne Halv- og Quart-Søilerne sig kjendeligt, de ere blot tjenende Led, der støtte de bærende Dele af

¹⁴⁾ Friises Beretning, Ny kirkeh. Saml. II, 591.

¹⁵⁾ Friises Beretning, a. St. 590.

¹⁶⁾ Viollet le Duc, Dictionnaire I, 186. IV, 109.

¹⁷⁾ C. Schnaase, Geschichte d. bild. Künste, V, 63.

¹⁸⁾ F. Adler, Mittelalterliche Backsteinbauwerke des preussischen Staates, I, 42. 43. Denne Sal antages at være opført 1215—30.

¹⁹⁾ Rosenthal, Der Dom zu Magdeburg. E. Förster, Denkmale der deutschen Kunst. 120—21ste Lieferung.

²⁰⁾ Friises Beretning, a. St. 777.

Hvælvingen, medens Halvsøilen i den romanske Stil fremtræder næsten som en selvstændig Bærer. Sidebuerne aabne sig bredere, Halvsøiler og Kragbaand (impost, Kämpfer), som vi see under Sidebuerne i Choret, ere her bortfaldne. Der gaaer en friere Flugt gennem det Hele, endskjøndt med den samme Grundtone, som alt er anslaaet i Choret.

Hovedskibets Hvælving er ikke den oprindelige, Gjord- og Skjoldbuer ere sikkert fornyede, men der er et Træk bevaret, som gjør det høist sandsynligt, at den virkelige Krydshvælving her har været anvendt. Det er de smaa Søiler under Korsribberne, som vi her sigte til, og de smaa Pillehjørner ved Siden af dem, som støtte Skjoldbuerne. Det er en lignende Forbindelse mellem Pillen og Hvælvingens bærende Dele, som den, der findes i flere af de nordfranske Kirker, i Nôtre Dame i Paris, i den søndre Korsarm i Soissons, i Kirken i S. Germer, men som senere aldeles forsvinder i den udviklede Gothik ²¹).

Sammenlignes S. Lucii Grundplan med de franske Kirkers, da blive vi opmærksomme paa en Uoverensstemmelse, som ved første Øiekast har noget paafaldende. Vi tænke her nærmest paa de Kirker, hvor Tværskibet tydeligt er udtalt, og hvor derfor Korsets Piller og de, som bære de indre Taarnhjørner, ere ulige stærkere end de øvrige. Selv Kirken i S. Germer ²²), hvis Langhuus indvendig har saameget tilfældes med Roskilde, hvad Pillernes Eensartethed og Hvælvingens Fordeling angaaer, skiller sig fra den ved de stærkere Piller i Korset og i Vestenden. Den nærmeste Grund til at denne Forstærkning af de Punkter, som skulle

²¹) Dette Mellemed findes ogsaa i samtidige tyske Kirker, hvor den franske Indflydelse er kjendelig, saaledes i Tikanten i S. Gereon i Cøln og i S. Georg i Limburg a. d. L.

²²) Den lille By S. Germer ligger i Nærheden af Beauvais. Et Længdesnit af dens Kirke findes i Archives de la commission des monuments historiques. Livr. 34—36.

udholde det sværeste Tryk, ikke er bleven anvendt i Roskilde, maa vistnok søges i Bygningsmaaden. Man har hellere villet fordele den bærende Kraft ligelig gennem hele Bygningen, end vove sig til at benytte Muurstenen til saadanne Sammenføininger, der indtil den Tid kun vare udførte med huggen Steen. Den gothiske Muursteensbygning fik desuden aldrig det rige Spil i den ydre Afstivning, som betegner Qvadersteenskirkerne. I Roskilde spille Muurstiverne en høist underordnet Rolle, Høikirken har dem endog kun som flade Lissener, og Sprængbuer ere slet ikke anvendte²³).

Med Hensyn til Udsmykningen (Decorationen), da hersker der et stort Maadehold i de franske Kirker, som høre til Overgangen og den tidlige gothiske Stil, og de kunne heri langt fra maale sig med den overvættes Rigdom, som betegner flere af de romanske Bygningsskoler. I vor Muursteenskirke maatte dette Maadehold af mange Grunde blive til Fattigdom, og vi maae formelig lede efter et plastisk Ornament. Et saadant findes imidlertid indvendig om Vinduet i det søndre Sideskib nærmest ved Korset. Det er den bekjendte brudte Linie (batons rompus, zigzags, chevron), som snart i største Simpelhed, snart i den rigeste Sammensætning, saa tidt er bleven brugt i de romanske Kirker i Frankrig og England. Morsomt nok, at den ogsaa i sin simpleste Form hører til de faa Ornamenter vi finde i et Par af de nordfranske Kirker (Nôtre Dame i Noyon og Kirken i S. Germer)²⁴). Forresten indskrænker den plastiske Udsmykning i Roskilde sig næsten udelukkende til de nødvendigeste architectoniske Led, Kragbaand, Dæksteen, Hoved-

²³) Naar Kirken i S. Germer heller ikke har Sprængbuer, hører den til de faa Undtagelser mellem de franske Kirker. I Tydskland findes de derimod ikke engang ved Domkirken i Magdeburg. De enkelte større Sprængbuer, som man seer udvendig paa S. Georg i Limburg a. d. L., have Udseendet af en senere tilkommen Nødhjælp.

²⁴) I Noyon er den anvendt udvendig om Vinduerne paa Choret, i S. Germer derimod indvendig om Sidebuerne paa Gulvet i Choret.

og Fodstykker paa Søiler og Piller. De pynteligste Hoveder (Capitæler) bæres af de smekke Søiler i Chorets Galleri, de ere imidlertid ingenlunde rige og bære umiskjendeligt Præget af den seneste romanske Stil. De øvrige Hovedstykker, saavel de af huggen Steen paa de underste Søiler i Chorrundingen, som alle de andre af Muursteen, høre til det Slags Capitæler, som man i Tydskland kalder de trapezskjoldede, i Modsætning til de lavere Tærningcapitæler med halvrunde (rundskjoldede) Sideflader. Begge disse Arter af Søjlehoveder have en fælleds Oprindelse og findes alt tidligt i byzantinske Kirker og andre Bygninger; men kun de trapezskjoldede lode sig ogsaa udføre i Muursteen og vandt derfor stor Yndest i Nordtydskland, hvor de i Løbet af det tolvte og trettende Hundrebaar anvendtes grumme hyppigt, og hvorfra de ogsaa vandrede ind til os²⁵). Det er interessant at forfølge den Forandring, som her foregaaer med dette Capitæl, alt eftersom det danner Hovedet paa den svære Halvsøjle eller paa Dværgsøjlen under Krydsribben, eller slutter sig mere umiddelbart til den mægtige Rundstav, hvor denne fremtræder blot som et Led af den sammensatte Pille.

Fodstykket (Basis) har i Choret aldeles den attiske Skabelon med Hjørneblade, som vi endnu kunne finde i det Fag af det søndre Sideskib, der er nærmest ved Korset. Det bæres desuden af en Tærning ligesom i Sorø og Ringsted. Fødderne paa de underste Søiler i Chorrundingen høre til det plumpeste og sløveste Steenhuggerarbejde man kan see og bærer Præget af høi Alder, medens derimod Galleriets smekke Søiler hvile paa Fødder, der ere ulige bedre tilhugne, og som desuden ved Skabelonens fladtrykte Snit og de brede Hjørneblade røbe den romanske Stils sidste Tid. Saasnart vi komme ind i Langhuset, forsvinder

²⁵) F. v. Qvast i Deutsches Kunstblatt 1850, Nr 29—31. F. Adler, Mittelalt. Backsteinbauw. d. preuss. Staates I, 40 med Salzenbergs geometriske Forklaring.

den attiske Skabelon og Hjørnebladet; under Afløbet og Listen dannes Foden (ligesom den saakaldte toskanske Basis) blot af et pudeformet Led (torus), der hviler paa en lav, aftrappet Tærning²⁶⁾. Havde huggen Steen her været anvendt, vilde vi upaatvivleligt endnu tydeligere gjenkjende Overgangen til det tidlige gothiske Fodstykke.

Den Hindring, som Muurstenen endnu lagde i Veien for den plastiske Udsmykning, lod sig derimod uden Vanskelighed overvinde ved Farvernes Anvendelse, og vi kunne derfor ikke andet end være den Mand høiligen forbundne, ved hvis utrættelige Omsorg saa betydelige Levninger af den ældste maleriske Udsmykning igjen ere lagte for Dagen. To Retninger gaae her jævnsides. Den ene omfatter Bygningens vertikale Partier, den knytter sig paa det nøieste til Muursteensbygningen, saaledes som denne udviklede sig i Nordtyskland; og med faa Midler, Muurstenens røde og Kalkens hvide Farve, forstaaer den at frembringe et kraftigt, men eenstonet Spil i de architectoniske Former. Den anden, som i Roskilde holder sig til Hvælvingen og dennes nærmeste Partier, er fri malerisk, den tilhører overhovedet den romanske Stil, som i høi Grad udviklede den, og hvorfra den gik over i den gothiske. Snart gaaer den ud paa at give det simple Æmne et rigere Udseende ved at efterligne den ædlere Steens punkterede eller flammede Overflade, og det er paa denne Maade at den behandler Søile-skafterne under Krydsribberne. Snart erstatter den Savnet af udhuggen Prydelse ved en malerisk Efterligning af de afvexlende Former i Ribbernes Snit eller af Løvværket paa Capitælerne²⁷⁾.

Men det er især Udmalingen af Hvælvingernes Midte, navnlig i Galleriet om Choret og i dettes Høikirke, som fængsler vor Opmærksomhed, ligesom vi ogsaa her sikkert have de ældste Levninger af denne Udsmykning, der, efter

²⁶⁾ Lignende Fodstykker af Muursteen i S. Lorenz i Salzwedel (1220—30).

²⁷⁾ Afbildningerne i Friises Beretning, a. St. S. 116—117, 584, 774.

hele Charakteren at dømme, gaaer længere tilbage end Aar 1300. Ved Synet af disse Malerier mindes vi levende om den rige Udhugning, hvormed man smykkede Krydsribbernes Samling i Slutstenen. Det var især den sidste, som tidlig blev Gjenstand for den rigeste Pynt, men ogsaa selve Ribberne, ja selv Fladerne imellem dem tæt ved Slutstenen bleve saaledes prydede²⁸⁾. Vi kunne ogsaa, saavel paa Galleriet som i Høikirken, let opdage den Deel af Malingen, som skal forestille Slutstenen, og som paa førstnævnte Sted endog er prydet med en Maske, men en nærmere Betragtning vil tillige overbevise os om, at Malerens Tanke har været at fremstille en stor udsmykket Flade, der dækkede hele Krydssets Midte. Man lod nemlig ikke altid Slutstenen komme tilsyne, da Sammenføiningen, især med en rig Decoration, her var saa vanskelig; man foretrak da at skjule hele Krydsset under en rigt udskaaen Plade af Steen eller Træ²⁹⁾, som blev ophængt i dets Midte. Det er en saadan ophængt Plade, som vor Maler aabenbart har havt for Øie.

Den Deel af Kirkens Indre, som isærdeleshed fængsler Beskuerens Øie, er unægtelig den indre Chorrunding, hvor desværre det forhøiede Gulv skjuler den nederste Deel af de underste Søiler. Hele dette Parti viser sig umiskjendeligt som en ligefrem Efterligning af Chorslutningen³⁰⁾ i de nordfranske Kirker. De stærke, lavstammede Søiler ere et af Hovedtrækkene i de fleste Kirker, som høre til Overgangen eller den tidlige gothiske Stil, og man behøver blot at kaste et Blik ind i Nôtre Dame i Paris, for at overbevise

²⁸⁾ I Viollet le Ducs Dictionnaire III, 262, er der en Afbildning af denne Udsmykningsmaade fra Chorslutningen i Kirken i S. Germer.

²⁹⁾ De bleve ikke alene brugte i Frankrig, — i Sc. Chapelle findes saadanne mesterligt udskaaene Træplader fra c. 1240 — men ogsaa i Tydskland; Essenwein, Deutschlands Backsteinbau im Mittelalter, p. 12. I Roskilde see vi saadanne Plader af Metal med udstraalende gothisk Løvværk anvendte i Christian 1stes Kapel.

³⁰⁾ Lignende Partier findes i den rundsluttede søndre Korsarm i Soissons, og i begge de retsluttede Korsarme i Laon.

sig om den egne, alvorlige Virkning, de frembringe i det sig mægtigt høinende Langhuus. Selv i de Kirker, som Noyon, hvis Hovedskib bæres af sammensatte Piller, hviler Chorrundingen paa de fire korte Søiler, og det blev, allerede i Slutningen af det tolvte Hundredaar, en yndet Opgave, at vække Forbauselse ved den Lethed, hvormed man lod hele Reisningen løfte sig paa dem. I S. Leu d'Esse-
rent³¹⁾ har man endog kun givet de to mellemste en Tykkelse, der fuldkommen svarer til dem i Roskilde³²⁾, medens de to yderste vel have korte Skafter og stærkt udladende Hoveder, men kun $\frac{2}{3}$ af de andres Førlighed. I S. Lucius er det især Galleriet, som slaaer ved sin Dristighed. De fire spinkle Søiler³³⁾ bære paa deres dertil udskaarne Dæksteen, hvis Snit minder om dem i Noyon, ikke allene Sidebuerne, men tillige Høikirkens udkragede Muur og de svære Gjordbuer ind over Galleriet. Det er netop denne aldeles fri Søilestilling, som gjør en saa slaaende Virkning; i Frankrig støttes dette Parti tillige ved opløbende Knipper af Rundstave, der hvile paa de underste Søilers udladende Hoveder.

Naar vi fra Choret vende os imod Vest og gaae hen til Hovedindgangen, have vi alt bemærket, at det Oprindelige

³¹⁾ Byen ligger i Nærheden af Beauvais. Det her anførte Parti er afbildet i Viollet le Ducs Dictionnaire IV, 84, og antages at være opført henved 1190.

³²⁾ Disse Søiler have et saa ærværdigt Udseende, at de gjerne kunne være Levninger af den ældre Kirke. Et Blik paa Hovedskibet i Vestervig Klosterkirke kan give os en Forestilling om, hvorledes de tidligere kan have været anvendte. De aftrappede Tærninger, som Fødderne nu hvile paa, ere først tilkomne ved deres senere Benyttelse.

³³⁾ Skafterne ere sammensatte af ueensartede Stykker. Oprindeligt have de, efter al Rimelighed, havt en farvet Anstrygning, baade for at skjule det ueensartede og for at stemme dem sammen med det øvrige. Det vilde overhovedet ikke være urimeligt at antage, at saavel deres, som de underste Søilers Capitæler have havt en farvet Udsmykning, men de oprindelige Spor savnes, og Øiet er aldeles afvant med denne Forestilling. I Lunds Domkirke er der imidlertid fundet tydelige Spor af Farver paa udhugne Capitæler.

for største Delen er forsvundet, og at det er vanskeligt at paavise dets Spor. Imidlertid kunne vi dog lægge Mærke til, at der i de nye Sidemure til Hahns og Krabbernes Ligkamre staae tvende Muursteenssøiler halvt skjulte, og disse røbe en høi Alder. Efter al Sandsynlighed have de fritstaaende baaret en Tribune, som traadte frem nedenfor det mellemste store Vindue. En saadan Tribune maa ikke sammenblandes med det Tværgalleri vi kunne finde i enkelte af vore ældre Landsbykirker³⁴⁾, som maaskee have faaet det fra de sachsiske, rundbuede Kirker, hvor det ofte forekommer. Sjældenheden af en saadan Tribune³⁵⁾ gjør, at vi desto mere lægge Vægt paa dens Tilstedeværelse i en saa anseelig Kirke som Cathedralen i Laon³⁶⁾. Der synes den imidlertid ikke at have staaet i en saa umiddelbar Forbindelse med Sideskibenes Gallerier, som Tilfældet kan have været i Roskilde. Hvortil den egentlig har været bestemt, lader sig maaskee ikke angive med Sikkerhed, men den bør ikke forbigaaes med Taushed, da den ogsaa peger hen paa S. Lucii Slægtskab med de nordfranske Kirker³⁷⁾.

Det Udvendige af vor Domkirke vidner om den samme sparsomme Udsmykning som det Indre, og vi gjenfinde her lignende romanske Former. Fodstykket af huggen Steen har den attiske Skabelon, og, fraregne vi Rundbue-Frisen

³⁴⁾ F. E. i Fjennesløvlille og Tveie Meerløse.

³⁵⁾ Imellem de romanske Kirker kunne vi kun paavise den i Novarras ærværdige Cathedral. F. v. Osten, Die Bauwerke in der Lombardei.

³⁶⁾ Archives de la Commission des monuments historiques. Livr. 74—76.

³⁷⁾ Efter denne Fremstilling havde man altsaa et frit Gjennemblik mellem Søilerne til den øvrige Kirke, og Gulvet laae i samme Flugt lige fra Hovedindgangen til Choret. Naar det, i Suhms Samlinger I, 2, 166, hedder, at Oluf Daae blev begravet i Roskilde Domkirke »allernederste ved trenene«, saa maa denne Efterretning fra det 16de Hundreedaars Midte sammenlignes med Efterretningen i Script. Rer. Dan. VII, 152 (Episcopi Roskildenses), som udtrykkelig melder at han blev begravet »juxta turrim«. Udtrykket »allernederst« vil her sige det samme som allerlængst mod Vest, og »trenene« synes blot at være en Feilskrift istedetfor Taarnene.

over Høikirkens Vinduer og de Spor, der ere tilbage af en lignende stigende Frise paa Lavkirkens østre Gavl om Choret, kunne vi neppe paavise noget andet Ornament end Muursteens Mønstrene, som ere indlagte i de øverste Fyldinger paa den søndre Korsgavl. Det er den tidligere Maade, hvorpaa man smykkede Fladerne i Muursteensbygningen, inden Anvendelsen af formede og farvede glasserede Steen kom ret i Brug. Paa den vestre Gavl i Dalum Kirke ved Odense have vi et andet endnu pynteligere Exempel paa denne Udsmykning, der nu skjules af det senere tilbyggede Taarn.

Desto større Opmærksomhed fortjene Gavlene over Lavkirken, især da vi her ikke kunne anføre noget Lignende fra de anselige franske Kirker. I Champagne, Bretagne og Normandie kan man paavise saadanne Gavle, dog kun paa Langhusets Sider og under Vilkaar, som ere meget forskellige fra dem i Roskilde. Det er mindre Kirker paa Landet³⁸⁾, tildeels med Træloft over Hovedskibet. Lavkirkens Hvælvinger støde da vinkelret mod Høikirkens Mure, og dennes Vinduer sidde i Mellemrummene mellem Gavlene. I Tydskland træffe vi paa et eneste lignende Exempel, det er Sognekirken i Wolmirstädt (ved Magdeburg), men der er det fremkommet ved en senere Udvidelse af Bygningen³⁹⁾.

Paa selve Høikirken kunne vi derimod let finde saadanne Gavle; Overgangsstilen har dem ofte i Tydskland, navnlig i Rhinegnene. Da den runde Chorslutning maatte vige for Polygonformen, afsluttedes dennes Sider jævnlig med Gavle. Men da disse Bygninger ikke have Omgang om Choret, falder Lavkirken og dens Gavle selvfølgelig bort. Ogsaa de saakaldte Kirkehaller have ikke sjelden Gavle paa Langhusets Sider, men i disse Bygninger ere alle tre Skibe omtrent eens høie, og Gavltagene ere lagte over de tvende

³⁸⁾ Viollet-le-Duc, Dictionnaire I, 196.

³⁹⁾ Qvast u. Otto, Zeitschrift für christliche Archäologie und Kunst. I, 264.

yderste for at lette den svære Tagmasse. Choret ved Aarhus Domkirke er et smukt Exempel paa en saadan Bygning.

Nærmest kunde Cathedralen i Amiens og Domkirken i Magdeburg benyttes til Sammenligning. Den første har Gavle over Lavkirken paa den søndre Side af Choret, den anden har Gavle over Langhusets Sideskibe. Altsaa ogsaa her er det kun en stykkeviis, ikke heelt gennemført Plan. Dertil kommer, at Forholdene paa begge Steder, hvor Lavkirken kun kan være eet Loft høi, frembringe en meget forskjellig Virkning; i Amiens er det et aldeles underordnet Parti, i Magdeburg trykkes de rigtsmykkede Gavlflader af den mægtige Høikirke. Man seer desuden ved første Øiekast, at disse Bygninger tilhøre en senere Retning og at de derfor, ligesom de ovenfor nævnte Haller, paa Grund af deres yngre Alder, ikke kunne have havt nogen Indflydelse paa Roskilde. Vor Domkirke kan vistnok ikke taale Sammenligning med de sidstnævnte Cathedraler, af hvilke den i Amiens hører til et af den gothiske Stiils største og meest beundrede Værker, men den træder ikke destomindre paa en eiendommelig Maade ind i Monumenternes Række.

Dersom det efter denne Fremstilling bliver utvivlsomt, at den nuværende Domkirke ikke kan være den Bygning, som blev opført i Slutningen af det ellefte Hundrebaar, saa bliver Spørgsmaalet, naar er den da opført? De sidste Efterretninger, vi have om den, gaae ikke synderligt ud over Midten af det tolvte Hundrebaar, og dengang stod endnu den gamle Kirke. Da Biskop Asker var død (1156), blev hans Lig nedlagt i Vilhelms Grav, den meest anselige i Choret⁴⁰⁾, og da Kong Valdemar var forsamlet med Kannikerne for at vælge en ny Biskop, omtalte han udtrykkelig Kirken som grundet og begavet af hans Forfædre⁴¹⁾.

⁴⁰⁾ Saxo, ed. Müller, 578.

⁴¹⁾ Saxo, ed. Müller, 737.

Da stod altsaa endnu den gamle Kirke, men saa høre vi den heller ikke omtale, før den rammes af en Ildebrand 1234⁴²⁾. Denne Mangel paa historisk Oplysning er ikke særegen for Roskilde, det er et Savn, den har tilfælles med mange af Udlandets anseligste Kirker⁴³⁾. De nuværende Cathedraler i Chartres, Laon, Noyon, Mainz, Worms og Speier, for at nævne nogle af de bekjendteste, have allesammen været tillagte en langt høiere Alder end de virkelig have; man holdt sig til de ældste Udsagn om disse Kirkers Stiftelse og Fuldendelse, man oversaae de tørre og korte annalistiske Efterretninger, ja vigtige, samtidige Angivelser, fordi man ikke forstod at rime dem sammen med Monumenterne⁴⁴⁾. Det er først ved den Klarhed, som de arkitektoniske Undersøgelser have udbredt over Middelalderens forskellige Stilarter, og ved en omhyggelig Sammenligning af dem, at man er kommen til den Overbeviisning, at selve Bygningen i sin Opførelse indeholder et saa uforkasteligt Vidnesbyrd om det Heles eller de forskellige Deles Alder, at dette nødvendigt maa adspørges ved Siden af den historiske Beretning, for at erholde et paalideligt Udbytte, ja, at dette Vidnesbyrd, hvor den skriftlige Underretning fattes, er ene tilstrækkeligt til at paavise det Tidsrum Bygningen tilhører.

Den ovennævnte Brand, 1234, beskrives ikke nærmere, vi erfare intet om dens Omfang og den gamle Kirkes videre Skjæbne. Vi søge i det nuværende Chor forgjæves efter det gamles Spor, thi selv de Granitsoiler, som muligen

⁴²⁾ Script. Rer. Dan. I, 166. 184. 254. 287; II, 437. 629; III, 310.

⁴³⁾ En livlig Fremstilling af dette Savn har Vitet givet, p. 191 i hans »Nôtre Dame de Noyon«, optaget i 2det Bind af hans *Études sur les beaux arts*, Paris 1847. Om den høie Alder man tillagde denne Kirke, p. 195 ff.

⁴⁴⁾ Et slaaende Exempel herpaa give de senere Undersøgelser af Domkirkens Historie i Magdeburg, der dog hører til en yngre Tid. Qvast und Otto, *Zeitschrift f. christliche Archäologie und Kunst*. I, 221 ff.

kunne have tilhørt det, ere nu anvendte paa en heel forskjellig Maade. Svend Estridsens og Biskop Vilhelms Grave ere forsvundne, deres Been ere tilligemed Harald Blaatands og en Margrethes⁴⁵⁾ flyttede og nedlagte i Chorets fire Piller, og vi mindes derved om den Flytning, som Absalon lod foretage med sine Forfædres Lig fra den lille Landsbykirke i Fjennesløvlille til den nye og prægtige Klosterkirke i Sorø⁴⁶⁾. Efterretningen fra 1234 er den første vi have om nogen Ildsvaade i Roskilde, og, efter det lidet vi kjende til Kirkens Historie, maae vi altsaa formode, at den i henved halvandet hundrede Aar havde bevaret sin Oprindelighed. De tvende andre meest bekjendte af Knud den helliges Bygninger havde dengang enten lidt ved Brand, eller veget Pladsen for et nyt Anlæg; S. Alban, senere S. Knud, i Odense blev tildeels ombygget efter Ødelæggelsen 1143 og 1157, og S. Laurentius i Lund begyndte, kort efter Erkesædets Oprettelse, at fremtræde i en ulige større og prægtigere Skikkelse. Er der end al Sandsynlighed for, at S. Lucius var betydeligere end dens tvende Samtidige, saa har den alligevel, naar vi tage Hensyn til dens Alder og til Saxos Antydning af Chorets Omfang⁴⁷⁾, ingenlunde kunnet maale sig med Domkirkerne i Ribe og Viborg, der fuldendtes omtrent paa samme Tid, som Roskilde, under Absalons Styrelse, tiltog i Rigdom og Anseelse fremfor noget andet Stift. Kjøbenhavn blev lagt under Roskilde Bispestol,

⁴⁵⁾ Det er nu engang antaget, at det er Margrethe Fridkullas Been, som gjemmes her; men fortjener dog ikke den Efterretning Opmærksomhed, som vi have i Liber daticus Roskildensis, at Aarsdagen for den Dronning Margrethe, som havde skjænket Jordegods i Gythinge Herred til Kirken, blev fejret med samme Høitidelighed som Svend Estridsens. Det var denne Margrethe, som Langebek antog for Harald Heins Dronning. Script. Rer. Dan. III, 266. Werlauff antager Muligheden af, at denne Margrethe ogsaa er begravet i Roskilde. De hell. 3 Kongers Kapel, 46.

⁴⁶⁾ Nyt historisk Tidsskrift, I. 253.

⁴⁷⁾ Ny kirkehistoriske Samlinger, II, 349.

en By, der alt havde saamegen Betydning, at Peder Sunesen der grundede en Collegiat-Kirke, medens Jyllands tredie Stiftskirke begyndte at reise sig i Aarhus under tvende Biskopper af Hvidernes Slægt. Domkapitlet i Roskilde vandt ny Anseelse under Niels Stigsen, og i en Tid som denne, hvor man saa ivrigt stræbte efter at omgive Domkirkerne med større Glands, maatte derfor Trangen til at udvide eller ombygge den gamle Kirke blive levende. Saa ufuldstændig er imidlertid vor Kundskab, at dersom Nogen vilde fremsætte den Gisning, at det ikke var den gamle Kirke, som brændte 1234, men at det var den nye, hvis Opførelse dengang allerede var begyndt, og at det var denne Brand, som blev Aarsag til den ovenfor omtalte Standsning i Arbeidet, saa vilde en saadan Gisning ikke have noget usandsynligt.

Men, selv om vi vilde lægge nogen Vægt paa en saadan Gisning, bliver den nye Bygning alligevel ikke rykket mange Aar tilbage; den indeholder desuden en Kjendsgjerning, som afgjørende tyder hen paa, at den nuværende Domkirke tilhører den første Halvdeel af det trettende Hundrebaar. Flere af de Enkeltheder, der ere saa betegnende for S. Lucius, som Blandingen af runde og spidse Buer, de tredeelte Vinduer, de smaa Søiler under Hvælvingsens Krydsribber, gjenfindes deels i Kirker, som ere opførte paa samme Tid, f. E. Kirken i Løgum, vor Frue i Aarhus, Søndersogns Kirke i Viborg, S. Nicolai i Svendborg; deels i saadanne Bygninger, som paa den Tid eller kun lidet senere have modtaget betydelige Istandsættelser efter svære Brande, som S. Laurentius i Lund, Kirkerne i Sorø og Ringsted. Den sidstnævnte er den eneste, som har langagtig firkantede Hvælvingsfag, ligesom S. Lucius⁴⁸⁾. Den brændte 1241 og Brandskaden maa have været betydelig, da den maatte indvies paany 1268⁴⁹⁾. Da dens

⁴⁸⁾ Kongegravene i Ringsted Kirke. Kjøbenhavn 1858. Tavle IV. V.

⁴⁹⁾ Scriptores R. D. IV, 22.

Hovedskib har en mindre Spænding end de andre Kirkers, som fik Hvælvinger indsatte, har dette maaskee givet Bygmesteren Mod til her at forlade den quadrate Hvælvingform. Det var netop Tiden for Overgangsstilen, ikke alene i Danmark, men selv i Tydskland, hvis Indflydelse derfor ogsaa gjorde sig gjældende paa de fleste Steder udenfor Roskilde. Imod Slutningen af det samme Hundredeaar træder derimod den gothiske Stil fuldstændigere frem, som i S. Knud i Odense.

Den Indflydelse fra Frankrig, som Domkirkens Bygning vidner om, faaer en tilstrækkelig Forklaring ved Historiens Vidnesbyrd. Paris var dengang det jævnlige Opholdssted for Danske, som havde Lyst til boglig Syssel, eller som vilde forberede sig til en højere Stilling i Kirken. De fleste af Hvidernes mægtige Slægt, som i mere end hundrede Aar uafbrudt beklædte Roskilde Bispestol, stode i Forbindelse med Frankrig, og derhen drog ogsaa Niels Stigsen, da han, træt af Kampen mod Kongemagten, søgte Ro indenfor Klostrets Mure. Men en nærmere Oplysning om dette Forholds Indflydelse savne vi aldeles. Den høit ansete Biskop Stephan af Noyon, som kom hertil 1193 for at beile paa sin Konges Vegne til Ingeborg, og i hvis Selskab Peder Sunesen gik tilbage til Paris som den unge Dronnings Led-sager, var en ivrig Bygherre, og det var under ham at Noyons Domkirke fuldendtes⁵⁰⁾; men de Formodninger, som kunne knyttes hertil, ere alt for løse til at have nogen Betydning. Kirken i Roskilde er desuden ikke nogen Efterligning af denne eller hiin franske Bygning, det er mere Stilens almindelige Retning, som der kommer til Udtale. Den ledende Tanke, de store Hovedlinier skyldes, efter al Rimelighed, en af Kirkens Mænd, som havde været i Frankrig. Greben af det Storladne i den nye Retning og med et Kjendskab til Bygningsvæsenet, som dengang ikke var sjældent hos de Geistlige, kunde han udkaste den Plan, som

⁵⁰⁾ Vitet, Nôtre Dame de Noyon, 397.

i det Væsentlige blev fulgt, medens han i Udførelsen maatte holde sig til de Kræfter, han her forefandt. Det er ikke som i Ribe, hvor desuden Æmnet er det samme eller et lignende som i Kirkerne ved Rhinen, og hvor Arbeidet ofte er saa fortrinligt, som om det skyldtes indkaldte Steenbyggere; eller som i Trondhjem, hvor ikke alene det Hele, men alle Enkelthederne bære et saa afgjort engelsk Præg, at man fristes til den Formodning, at Værkstederne i det mindste have været styrede af en kyndig og dygtig Britte. I Roskilde derimod tilhører Udførelsen aldeles det Haandværk, som her var blevet hjemme i Løbet af det tolvte Hundredeaar, og hvoraf de ældste Mure i Vordingborg og Kirkerne i Sorø, Ringsted, Kallundborg saa tydeligt bære Mærket. Æmnets Natur lagde uoverstigelige Hindringer i Veien for at opnaae den Lethed, der her skulde svare til det storladne, høitstræbende i hele Planen, men det har til Gjengjæld givet Bygningen et Præg af Selvstændighed, som gjør den endnu kjærere for os.

Med den gamle S. Lucius forsvandt ogsaa den fælleds Bolig (*claustrum lapideum*) tilligemed Korsgangen, *ambitus* ⁵¹⁾, som Svend Norbagge havde bygget paa dens søndre Side for de Geistlige, som forrettede Kirketjenesten. Den nye Indretning, som Domkapitlet fik under Niels Stigsen, træder kjendelig frem i det, der berettes os om Branden 1282. Her er ikke længer Tale om nogen fælleds Bolig ⁵²⁾ for Kannikerne; enhver af dem boer for sig. Det var i Erke-
degens Stegers, at Ilden opkom ved Middagstid, og hans Bolig brændte tilligemed de fleste andre Kannikegaarde. I den store Brandskade ⁵³⁾, som Kirken dengang led, nævnes

⁵¹⁾ Script. R. D. I, 378. Saxo, ed. Müller, 598.

⁵²⁾ Script. R. D. I, 188.

⁵³⁾ Combusta est ecclesia Roskild. tota exterius et interius, Script. I, 188. Ecclesia Roskild. penitus est exusta. — Indulgens-Brevet hos J. Paludan, De templo Sancti Lucii, 14. Selve Bygningen viser bedst, hvorlidet Luerne have formaaet, om end Hovedskibets Hvælvinger

derimod ikke Taarnene, og denne Taushed, der jo kunde være tilfældig, faaer Betydning, da der tillige fortælles, at Klokkehuset, domus campanarum⁵⁴), blev et Bytte for Luerne. Man kommer herved let paa den Formodning, at Taarnene (o: den Deel af dem, som løfter sig frit over Bygningen) dengang endnu ikke have været saa vidt færdige, at de havde faaet Klokkestolen indsat, og denne Formodning vinder i Sandsynlighed, naar vi huske paa den Gjæring, som alt var begyndt under Niels Stigsen og som i 1259 brød ud i den aabne Kamp mellem Geistlighed og Kongevælde, hvori Roskilde Biskop, Peder Bang, spillede en saa fremragende Rolle. Dette Klokkehuus, som stod tæt op til Lavkirken paa dens søndre Side, netop der hvor Bygningens yngre Afsnit begynder, var en midlertidig Indretning, som blev nødvendig, saasnart Kirketjenesten kunde begynde i Choret. Paa Pladsen⁵⁵), hvor det havde staaet, lod Biskop Oluf opføre et Kapel til vor Frues Ære, som blev indviet 1310. Det var den ældste af de Tilbygninger, hvorved Kirken alt i Middelalderen blev saa vanheldet, og den største⁵⁶) næstefter de hellige tre Kongers Kapel, som Christian I. stiftede. Dets Fuldførelse saavelsom Hoved-

have været nedstyrtede i Langhuset. De anførte Ord skildre mere det stærke Indtryk, Synet af Branden har gjort, end Skadens virkelige Omfang.

⁵⁴) I de nedersachsiske Kirker kaldes den øverste Deel af Vestenden mellem Taarnene Klokkehuset, og Klokkestuen det Rum, hvor Klokkerne hænge. Qvast u. Otto, Zeitschrift f. christ. Arch. u. Kunst. I, 251. Paa en saadan Indretning lader der sig slet ikke tænke i Roskilde. Benævnelsen tyder hen paa en Bygning til Klokkerne, men uden Spiir. I Slesvig staaer endnu bagved Choret et saadant gammelt og nu næsten faldefærdigt Klokkehuus.

⁵⁵) Script. I, 188. Petrus Olai siger, at det stod dengang (o: førend de vestre Taarne fik Klokker) over vor Frues Kapel (super capella beatæ Virginis), og gør sig derved skyldig i en grov Skjodesløshed, men angiver os tillige Pladsen, hvor det har staaet.

⁵⁶) Den danske Vitruvius, II. Tavle 76.

alterets Ciborium⁵⁷⁾, der ligeledes var en Gave af Biskop Oluf, bestemmer os Tiden, da Roskilde Kirke havde forvundet den Skade, som Luerne havde anrettet. Rimeligviis har ogsaa en ny Indvielse fundet Sted, men derom tie de faa Efterretninger vi have.

⁵⁷⁾ Dette Udtryk maa sammenlignes med Ordene »aperto ciborio« i Liber daticus Roskild. Script. III, 267. Paa Svend Estridsens og Margrethes Aarsdage skulde Messen læses af en Kannik »aperto ciborio«. Olufs Gave maa derfor enten have været et lille prægtigt Tabernakel, hvori Monstransen stod, eller, maaskee endnu snarere, en Altertavle, i hvis Fod der var indrettet Plads til det »Allerhelligste«. Paa visse Høitidsdage aabnedes Alterets Fløidøre og igjennem det forgyldte Gitter foran Helligdommen saaes da den glimrende Monstrans. Altertavlerne i Aarhus og Slesvig ere indrettede paa denne Maade.
